

Serghei A. Ivanov, *Sfinții nebuni întru Hristos: O perspectivă istorică*, coll. *Historia Christiana* 6, traducere și note suplimentare de Dorin Garofeanu, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2019, 409 p.

În anul 2016, Editura Doxologia a lansat o nouă colecție dedicată studiilor de istorie creștină, care „își propune să prezinte pagini din istoria urmării lui Hristos și a misiunii creștine de-a lungul secolelor”. Până în prezent, fondatorii colecției *Historia Christiana*, dl Dragoș Mîrșanu (editor general) și Pr. Andrew Louth (editor consultant), au oferit cititorilor, atât teologi, cât și laicilor interesați de istoria creștină, un număr de nu mai puțin de 7 volume de studii și unul de traduceri de texte¹. Apariția acestor studii este deopotrivă remarcabilă și notabilă pentru mediul

¹ A se vedea: Henry Chadwick, *Răsăritul și Apusul: O istorie a scindării Creștinătății din epoca apostolică până la Sinodul de la Florența*, coll. *Historia Christiana* 1, traducere de Irina-Monica Bazon, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2016; David Bentley Hart, *Ateismul: O amăgire. Revoluția creștină și adversarii ei*, coll. *Historia Christiana* 2, traducere de Eva Damian, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2017; Pr. Nicolae Chifăr și Dragoș Boicu (eds.), *Imperiu și sacerdoțiu: Dinamica raporturilor Bisericii-Stat în Imperiul Romano-Bizantin (306-867)*, coll. *Historia Christiana* 3, Editura Doxologia, Iași, 2017; Édouard Jeuneau, *Receptarea părinților greci ai Bisericii în Occident: Contribuția lui Ioan Scotus Eriugena*, coll. *Historia Christiana* 4, traducere de Ana-Maria Răducan și Elena Cojocariu, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indici de Florin Crîșmăreanu, Editura Doxologia, Iași, 2018; Jaroslav Pelikan, *Creștinismul și cultura clasică: Metamorfoza teologiei naturale la întâlnirea creștinismului cu elenismul*, coll. *Historia Christiana* 5, traducere de Sergiu-Adrian Adam, ediție îngrijită de Gheorghe Ovidiu Sferlea, Editura Doxologia, Iași, 2018; Serghei A. Ivanov, *Sfinții nebuni întru Hristos: O perspectivă istorică*, coll. *Historia Christiana* 6, traducere și note suplimentare de Dorin Garofeanu, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2019; Susanna Elm, *Fecioarele lui Dumnezeu: Întemeierea ascetismului în Antichitatea Târzie*, coll. *Historia Christiana* 7, traducere de Eva Damian, ediție îngrijită de Gheorghe Ovidiu Sferlea, Editura Doxologia, Iași, 2019. Din colecția de traduceri de texte a apărut doar un singur volum: Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Despre calcularea datei Paștilor: Comput bisericesc*, coll. *Historia Christiana: Texte* 1, traducere de Petru Molodeț, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indici de Florin Crîșmăreanu, Editura Doxologia, Iași, 2018.

teologic românesc, editorii reușind cu succes să umple unele dintre golurile istoriografice ale cercetării teologice din România. Publicate într-o formă editorială și grafică excelentă, studiile din colecția *Historia Christiana* reprezintă, în mare parte, traduceri ale unor analize realizate de renumiți istorici din Occident, dar și studii originale semnate de cercetători din România. Sperăm ca pe viitor colecția să continue în aceeași manieră, punând în fața cititorilor cât mai multe volume care să satisfacă cerințele cercetării teologice moderne.

Lucrarea *Sfinții nebuni întru Hristos* reprezintă una dintre ultimele publicații din cadrul colecției ieșene, fiind o traducere după ediția din limba engleză a volumului, publicată la Oxford University Press în 2006. Autorul, Serghei A. Ivanov, cercetător științific în cadrul Institutului de Studii Slave și Balcanice al Academiei de Științe de la Moscova, a publicat această monografie pentru prima dată în limba rusă în 1994, urmând, mult mai târziu, mai sus numita ediție englezească, care a fost îmbogățită și actualizată pentru a răspunde cerințelor istoriografiei moderne occidentale. În analiza sa erudită și minuțioasă, Ivanov urmărește evoluția fenomenului de *nebunie sfântă*, care a fost foarte popular în lumea creștin-ortodoxă, manifestându-se, în special, în Bizanț și Rusia. Alături de acest fenomen apare și tipologia *sfântului nebun întru Hristos*, acea persoană sfântă din al cărei comportament social, care uimește prin faptele opuse conduitei creștine în ochii semenilor săi, nu transpare caracterul sfânt. *Sfântul nebun întru Hristos* reprezintă obiectul analizei lui Ivanov, care este expusă pe parcursul celor 14 capitole ale volumului.

Mai întâi, investigația autorului se îndreaptă către originile *nebuniei sfinte* (Cap. 1: *Precursori și apariție*, pp. 21-49), trecând astfel prin filosofia antică, iudaism și monahismul egiptean. După cum bine arată autorul, cuvântul grecesc *σάλοσ* (rom. *nebun*) stă la baza descrierii tipologiei *sfântului nebun întru Hristos*, acest cuvânt fiind asociat invariabil, de-a lungul timpului, cu numeroase concepte legate de nebunie, însă nicidecum cu cel de sfințenie. Pe parcursul capitolului al doilea (*Sfinții „nebuni”*, pp. 51-63), Serghei Ivanov pune în fața cititorului modelul femeilor nebune pentru Hristos, al falșilor „nebuni”, dar și al travestirii, întâlnite în Biserica Răsăriteană „în aceeași perioadă cu nebunia întru Hristos” (p. 61). Conform autorului, o altă chestiune care a dus la răspândirea fenomenului și a adeptilor acestei tipologiei de viață creștină, a fost migrația acestora

din zonele rurale către orașele din Imperiul Bizantin, unde prin comportamentul provocator și agresiv, aceștia au protestat împotriva vieții urbane și a convențiilor sociale, scandalizând astfel prin conduita lor, care nu lăsa să se observe caracterul sfânt al persoanei. Numai la sfârșitul vieții sfântului respectiv sfințenia ieșea la iveală, acesta fiind categorisit mai apoi de cei care au fost martorii vieții sale nebune, ca „slujitor tainic” al lui Hristos. În capitolele 4-5 ale volumului (*Scandalul sfânt*, pp. 95-122 și „*A doua ediție*” a *nebuniei întru Hristos*, pp. 123-151), Serghei Ivanov pune în față cititorului două exemple de *nebunie sfântă* – cel al Sfântului Simeon din Emesa (Syria), care a trăit pe la jumătatea secolului al VI-lea și a cărui viață a fost compusă de abia în secolul al VII-lea, și cel al Sfântului Andrei cel Nebun, care se consideră că ar fi trăit în secolul al V-lea în capitala bizantină – pe care le folosește pentru a articula mult mai bine caracteristicile *sfântului nebun* în context bizantin. În capitolele 6-8 („*Noii teologi*”, pp. 153-169; *În cumpănă*, pp. 171-190; și *Declinul*, pp. 191-209), autorul îi urmărește pe *σαλοί* în lumea ortodoxă greacă, din Bizanțul medieval și până în modernitate (1969), atunci când „Biserica Greacă s-a despărțit definitiv de o instituție care o însoțise de-a lungul a 1500 de ani” (p. 209).

Mai departe, Serghei Ivanov reușește să urmărească transferul *Vieților Sfinților Simeon și Andrei cei Nebuni întru Hristos* în Rusia prin traducerea din limba greacă în rusă. Conform autorului, importanța acestor texte bizantine pentru emergența tipologiei *sfântului nebun întru Hristos* în lumea creștină rusă este una majoră. Aceasta a fost definită prin termenul slavon *iurodstvo*, fiind analizată de autor în capitolele 9-12 (*Vechiul iurodstvo rusesc*, pp. 211-241; *Iurodivii-ul și țarul*, pp. 243-264; *Iurodstvo într-o epocă de tranziție*, pp. 265-290; și *Iurodstvo față în față cu modernitatea*). O citire atentă a acestor capitole îi oferă cititorului o viziune diacronică asupra *sfântului nebun* în mediul cultural rusesc, foarte bine documentată și minuțios prezentată, începând cu perioada medievală și până în cea modernă. Popularitatea pe care au cunoscut-o acești sfinți în Rusia a fost remarcantă, ei devenind de multe ori teme literare în romanele scriitorilor ruși precum L. Tolstoi ori F. Dostoievsky. Mai mult decât atât, Ivanov reușește să investigheze în aceste capitole comportamentul acelor persoane sfinte *nebune*, dar și contextele în care aceștia au operat și modul în care societatea rusească s-a raportat la ei de-a lungul vremii. În aceeași măsură, autorul punctează

cu atenție momentele în care sfinții nebuni au intrat în contact cu țari și nobili ruși sau cu monahi și oameni simpli, analizând, pe baza textelor hagiografice, a celor juridice și jurnalelor de călătorie, comportamentul și acțiunile lor în societate.

În ultimele două capitole ale cărții (Cap. 13: *Periferia orientală*, pp. 303-314 și Cap. 14: *Periferia occidentală*, pp. 315-333) autorul analizează fenomenul *nebuniei sfinte* și în alte contexte culturale, atât răsăritene, cât și occidentale. Ivanov oferă aici exemple de persoane sfinte ale căror comportament și acțiuni „nebune” au marcat mediul iudaic, tibetan și islamic, dar și pe cel medieval francez și italian. Abordarea comparativă folosită în aceste capitole reprezintă un alt punct important al volumului, Ivanov reușind să ofere cititorului o perspectivă globală subiectului său. Faptul că autorul nu se limitează doar la studierea *sfântului nebun* în lumea bizantină (deși acest fapt ocupă mare parte a monografiei), ci merge mai departe până în zorii modernității, abordând problematica în mod comparativ cu alte culturi și prin prisma continuității în lumea creștină răsăriteană, nu face decât să îi ofere volumului un loc de frunte printre analizele de temelie ale istoriei creștinismului răsăritean.

În general, stilul autorului este unul accesibil, atât cercetătorilor, cât și publicului larg. Prin traducerea românească, traducătorul reușește să se plieze atent pe modul de scriere al lui Ivanov și, într-o manieră excelentă, să redea audienței românești textul unei analize ce poate fi lesne lecturată. Studiul lui Ivanov este foarte bine documentat și înglobează surse grecești, rusești și occidentale, din care îi oferă cititorului copioase citate și referințe. Nu în ultimul rând, monografia sa este – și va rămâne pentru mult timp – o lectură de primă mână pentru istorici și teologi, atât pentru cei interesați de hagiografia bizantină și cultura rusă, cât și pentru cei ce studiază istoria culturii și a religiilor sau pentru cei care sunt pur și simplu interesați de evoluția unui fenomen ce a caracterizat lumea creștină timp de sute de ani.

Dr. Octavian-Adrian NEGOIȚĂ
Institutul de Istorie a Religiilor
Academia Română